

RISTIJÄRVEN KUNTA

Varhaiskasvatussuunnitelma

Määräys OPH-700-2022

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	8
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	12
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	14
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	14
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	18
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	21
2.4 Arvoperusta	24
2.5 Oppimiskäsitys.....	26
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	27
2.7 Laaja-alainen osaaminen	29
Ajattelu ja oppiminen	30
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	30
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	31
Monilukutaito	31
Digitaalinen osaaminen	32
Osallistuminen ja vaikuttaminen	32
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	37
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	39
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	40
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	41
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.....	41
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.....	42
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	42
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.....	43
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	48
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	50
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	51
Yhteistyö eri tahojen kanssa	52
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	54
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	55

4.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys	55
4.2	Pedagoginen dokumentointi	56
4.3	Monipuoliset työtavat	58
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	58
4.5	Oppimisen alueet.....	60
	Kielten rikas maailma.....	61
	Ilmaisun monet muodot	63
	Minä ja meidän yhteisömme	64
	Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	66
	Kasvan, liikun ja kehityn	68
4.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	69
	Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	71
4.7	Paikallisesti päätettävät asiat	74
5.	Lapsen tuki.....	74
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.....	76
	Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut.....	76
5.2	Yhteistyö tuen aikana	78
	Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	78
	Monialainen yhteistyö	79
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	81
	Yleinen tuki	82
	Tehostettu tuki	83
	Erityinen tuki.....	83
	Tuen muodot	83
5.4	Lapsen tuen arviointi	86
5.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.....	87
5.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	90
5.7	Paikallisesti päätettävät asiat	91
6.	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	94
6.1	Paikallisesti päätettävät asiat	94
7.	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	95
7.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	97
7.2	Paikallisesti päätettävät asiat	98
8.	Liitteet	

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustalaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustalain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

[Mustat tekstikohdat ovat valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Kappaleiden lopussa on Ristijärven kunnan varhaiskasvatuksen toimintaa täsmennetty ja syvennetty sinisin kirjauksin](#)

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida

⁵ Varhaiskasvatulaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatulaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatulaki 1 §

ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Ristijärven varhaiskasvatussuunnitelma koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, Ristijärven kunnan paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä varhaiskasvatuksessa olevien lasten henkilökohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista.

Ristijärven varhaiskasvatussuunnitelma koskee koko kunnan varhaiskasvatusta. Ristijärven kunnassa varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen kielellä. Tarvittaessa se laaditaan lisäksi muulla kielellä.

Tämä varhaiskasvatussuunnitelma korvaa kokonaisuudessaan aiemmin laaditun ja kunnanhallituksen 10.7.2017 hyväksymän varhaiskasvatussuunnitelman. Tämä varhaiskasvatussuunnitelma otetaan käyttöön 1.8.2022.

Huoltajien, lasten ja henkilöstön osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen

Kevään 2022 aikana huoltajille, henkilöstölle ja lapsille tehtiin sähköinen kysely, jossa he pääsivät arvioimaan Päiväkoti Saukonsilmun henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen laatua. Kysely oli henkilöstön opiskeluun liittyvä kehittämistehtävä. Kehittämistehtävään liittyen lapset arvioivat varhaiskasvatusta pelaten henkilöstön kanssa "mitä pidät päiväkodista" peliä, jossa kartoitettiin lasten kokemuksia omasta päiväkotiarjestaan. Kyselyistä ja lasten tekemästä arvioinnista nousseita asioita on työstetty kehittämispäivässä henkilöstön kanssa ja nostettu osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Huoltajia lähestyttiin kevään 2022 sähköisellä kyselyllä, jossa kartoitettiin heidän kokemuksiaan lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatustien onnistumisesta, varhaiskasvatuksen ja kodin välisestä yhteistyöstä sekä varhaiskasvatuksen arviointikäytänteistä. Lisäksi kyselyssä kartoitettiin

¹⁴ Varhaiskasvatustilaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatustilaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

merkityksellisimpiä arvoja, jotka huoltajat nostavat keskiöön varhaiskasvatuksessa. Kyselyn vastauksia on työstetty kehittämispäivässä henkilöstön kanssa ja nostettu osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Kevään 2022 aikana henkilöstö on perehdytetty varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden muutoksiin. Perehdyttämistä jatketaan syksyllä 2022 luvun 5 eli lapsen tuen osalta. Henkilöstö on käynyt keskustelua varhaiskasvatuksen arvopohjasta ja vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Lasten näkökulma on tuotu osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa lasten kanssa tapahtuvan keskustelun, pedagogisen dokumentoinnin sekä havainnoinnin avulla.

Monialainen yhteistyö varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa

Ristijärven kunta on ollut mukana opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa Oppimisen tuen ja inklusion kehittämisen -Lapsen tuen malli Kainuussa -hankkeessa. Hankkeen turvin on kehitetty Kainuun kuntien varhaiskasvatukseen yhteistä lapsen tuen mallia. Tavoitteena on ollut luoda jokaiselle lapselle asuinkunnasta riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet saada suunnitelmallista, oikea-aikaista, oikea vahvuista ja monialaista tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tiettyjen yhdessä sovittujen raamien sisällä.

Hankkeen koordinaattorin pedagogisella tuella ja hankkeen rahoituksen avulla on myös työstetty varhaiskasvatussuunnitelmaan luku 5, lapsen tuki, jossa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti korostuu lapsen tuen tarpeeseen vastaaminen ja monialainen verkostoyhteistyö.

Hankkeen myötä varhaiskasvatus on tehnyt yhteistyötä eri toimijoiden kanssa suunnitellen lapsen tuen polkua ja sitä, miten lapsen tuki Ristijärvellä eri toimijoiden kanssa etenee (Liite 1).

Yhteistyössä on ollut mukana perusopetus sekä useita sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoita.

Hankkeen myötä henkilöstö on saanut koulutusta keväällä 2022. Koulutus jatkuu syksyllä 2022. Koulutuksen sisältöjä ovat olleet inklusio ja tuki varhaiskasvatuksessa, vahvuusperusteinen pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa sekä neuropsykiatriset häiriöt alle kouluikässä.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada

suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Ristijärvellä jokaiselle varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapselle laaditaan oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan mahdollisimman pian varhaiskasvatuksen alkamisesta, huomioiden kuitenkin, että henkilöstöllä on aikaa tutustua lapseen ja hänen vahvuuksiinsa, osaamiseen, kiinnostuksen kohteisiin sekä hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa hyödynnetään lapsen aikaisempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä varhaiskasvatuksessa tehtyä pedagogista dokumentointia sekä muita lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta merkittäviä lausuntoja ja asiakirjoja.

Lapsen oman ryhmän kasvatustavalliset henkilöstö tarvittaessa yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa käy tiimipalaverissa läpi jokaisen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen asioita. Huomiot ja havainnot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tiimi miettii jo valmiiksi mitä tavoitteita varhaiskasvatustoiminnalle asetetaan jokaisen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tueksi. Yhdessä pohditut tavoitteet kirjataan ehdotuksiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Ehdotuksia muutetaan ja täsmennetään huoltajien kanssa varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä.

Esitetyt varhaiskasvatussuunnitelma annetaan huoltajille luettavaksi ja kommentoitavaksi ennen varhaiskasvatuskeskustelua. Esitetyt varhaiskasvatussuunnitelman mukana lähtee myös varhaiskasvatussuunnitelman liitelomakkeet huoltajille ja lapselle itselleen. Huoltajat kirjaavat omat näkökulmansa ja asiantuntemuksensa lapsesta varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä olevaan ”huoltajien näkökulma” lomakkeeseen. Lomake keskittyy vanhemman huomioihin mm. lapsen vahvuuksista, mielenkiinnon kohteista ja asioista, joita hän haluaa oppia. Vanhemmat kirjaavat lomakkeeseen myös lapsen tuen tarpeet.

²⁸ Varhaiskasvatustilasto 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapsella on mahdollisuus vaikuttaa omaan varhaiskasvatussuunnitelmaansa ikään ja kehitystasoon sopivalla tavalla. Lapsen näkökulma koostuu lapsen omista kokemuksista ja ajatuksista, joita huoltajat kirjaavat varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä olevaan ”lapsen näkökulma”-lomakkeeseen. Lomake keskittyy mm. lapsen omaan näkökulmaan omasta oppimisesta, taidoista, toiveisista ja mieltymyksistä sekä kokemuksista päiväkotiin liittyen.

Kun lapsen ikätaso tai taidot eivät vielä riitä oman näkökulman esille tuomiseen, huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön havainnot ovat ensiarvoisen tärkeitä. Tärkeitä huomioita puhumattoman lapsen kohdalla ovat mitä lapsi jo osaa ja mitkä ovat hänen vahvuutensa, mistä lapsi näyttäisi pitävän, mistä hän ei pidä, mitä hän pelkää, mistä hän vaikuttaa olevan kiinnostunut ja mitä hän haluaisi oppia.

Huoltajat palauttavat esitätetyn varhaiskasvatussuunnitelman ja liitelomakkeet varhaiskasvatukseen ennen varhaiskasvatuskeskustelua. Näin toimien huoltajat ovat ehtineet rauhassa perehtyä varhaiskasvatuksen näkökulmaan esitätetyn varhaiskasvatussuunnitelman myötä ja varhaiskasvatus perehtyy ennen varhaiskasvatuskeskustelua huoltajien ja lapsen näkökulmiin liitelomakkeiden myötä.

Huoltajat varaavat ajan keskusteluun, joka käydään päiväkodilla kasvotusten tai etäyhteydellä.

Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan:

- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä suunnitelma, miten tavoitteet käytännössä toteutetaan ja miten tavoitteiden toteutumisen vastuut jaetaan
- varhaiskasvatuksen tavoitteiden arvioimisen ajankohta
- lapsen mahdollinen tuen tarve
- suunnitelma lääkehoidosta
- muut asiat, jotka on yhdessä sovittu lapsen, huoltajan ja henkilöstön kanssa
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset monialaisen yhteistyöverkoston jäsenet
- tieto milloin suunnitelma on laadittu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran

Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa.

Suunnitelma tarkistetaan kuitenkin aina, kun siihen on lapsesta johtuva syy.

Varhaiskasvatussuunnitelman tarkastusta voi pyytää huoltajat tai varhaiskasvatus, jos lapsen tarve sitä edellyttää. Erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille arviointikeskusteluja käydään yksilöllisen tarpeen mukaisesti toimintakauden aikana.

Varhaiskasvatuskeskusteluun kutsutaan tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä tarpeelliset monialaisen yhteistyöverkoston jäsenet. Varhaiskasvatuskeskustelun aikana käydään läpi lapsen henkilökohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa lisäten kirjauksia, korjaten jo valmiiksi tehtyjä kirjauksia tai täsmentäen kirjauksia. Huomiot kirjataan mahdollisimman tarkasti ja ymmärrettävästi.

Pohjana lapsiryhmän toiminnan suunnittelulle ja toteutukselle on lasten henkilökohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista nousseet tavoitteet varhaiskasvatukselle, jotka kirjataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan. Henkilöstön vahvaa osaamisaluetta on suunnitella ja toteuttaa varhaiskasvatusta siten, että varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat jokaisen lapsen näkökulmasta.

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustavan mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko

palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

³² Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatustilain 1 §

³⁴ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁷ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵¹, sosiaalihuoltolakia⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolakia⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

Ristijärven kunnassa varhaiskasvatusta tarjotaan Päiväkoti Saukonsilmussa, osoitteessa Saukontie 2–4. Päiväkoti sijaitsee Ristijärven keskustassa. Päiväkoti otettiin käyttöön keväällä 2019, joten nykyaikaiset ja päiväkodiksi suunnitellut tilat ja piha-alue vastaavat hyvin varhaiskasvatuksen tarvetta lasten oppimisympäristönä turvallisuuden, terveellisyyden sekä esteettömyyden näkökulmasta.

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Ristijärven kunta tarjoaa varhaiskasvatusta niin laajasti kuin kunnassa oleva tarve edellyttää. Päiväkoti on avoinna kaikille varhaiskasvatuksen asiakkaille klo 7–17. Lisäksi Ristijärven kunnassa vuorohoitoa tarjotaan niille perheille, jotka sitä molempien huoltajien vuorotyön tai opiskelun vuoksi tarvitsevat. Vuorohoitoa tarjotaan ympärivuorokautisesti huoltajien tarpeen edellyttämällä tavalla.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustalain määrittämällä, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustalain palveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatustalain palveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

⁶⁶ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁸ Varhaiskasvatustalain 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustalain 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatustalain 25 §

Varhaiskasvatustalaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustalain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

⁷¹ Varhaiskasvatustalaki 2, 25 ja 35 §

⁷² Varhaiskasvatustalaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatustalaki 38 §

⁷⁵ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatustalaki 13 §

Ristijärvellä varhaiskasvatus toteutetaan kokonaisuudessaan päiväkotihoidona. Päiväkodissa toimii 3 ryhmää. Silmut-ryhmä on ryhmä 0–3 vuotiaille. Ryhmässä voi olla enintään 12 lasta. Saukot-ryhmä on ryhmä 3–5 vuotiaille. Ryhmässä voi olla enintään 21 lasta. Lapsi sijoitetaan yksilölliset tarpeet huomioiden siihen ryhmään mikä palvelee hänen kasvuaan, kehitystään ja oppimista parhaiten ikätasosta riippumatta.

Versot ryhmä koostuu pienistä koululaisista, (esiopetus - 2 luokka) jotka ovat päiväkodissa aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Koululaisten aamutoiminta järjestetään päiväkodilla Saukkojen tiloissa. Koululaisten iltapäivätoiminta klo 16 saakka järjestetään keskuskoululla. Klo 16 jälkeen varhaiskasvatusta tarvitsevat lapset jatkavat päivää Päiväkoti Saukonsilmussa. Tarvittaessa koululaisten iltapäivätoiminta järjestetään heti koulun loputtua päiväkotia Saukonsilmussa. Kasvatusvastuullinen henkilöstö joko perusopetuksesta tai varhaiskasvatuksesta kuljettaa lapset kävellen päiväkodin ja koulun välin aamuisin ja iltapäivisin.

Yksityisillä perhepäivähoitajilla on ilmoitusvelvollisuus toiminnastaan. Kunnalla on yksityisten perhepäivähoitajien valvontavastuu. Yksityisen perhepäivähoidon valvonnasta ja ohjauksesta vastaa varhaiskasvatusvastaava. Tällä hetkellä Ristijärvellä ei ole yksityistä perhepäivähoitoa.

Varhaiskasvatus on moniammatillista toimintaa. Ristijärven varhaiskasvatuksessa toimitaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettujen lakien, asetusten ja säädösten mukaisesti.

Varhaiskasvatuksesta vastaa varhaiskasvatusvastaava. Hänen tehtävä on moninainen, sillä hän toimii myös päiväkodin johtajana sekä Silmujen ryhmän varhaiskasvatuksen opettajana. Silmujen ryhmässä on lapsimäärästä riippuen 1–2 varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Saukkojen ryhmässä toimii yksi varhaiskasvatuksen opettaja sekä lapsimäärästä riippuen 2-3 varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Saukkojen ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja toimii myös päiväkodin varajohtajana. Varhaiskasvatuksessa toimii tarpeen mukaan lapsen henkilökohtaisia avustajia. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut Ristijärven varhaiskasvatuksessa toteutetaan ostopalveluna.

Päiväkoti Saukonsilmun toiminnasta vastaa päiväkodin johtajana työskentelevä varhaiskasvatusvastaava. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan toteuttamisesta, toiminnan arvioinnista sekä toiminnan kehittämisestä on varhaiskasvatuksen

opettajilla. Toiminnan suunnittelua, toteuttamista, arvioimista ja kehittämistä tehdään yhteistyössä koko henkilökunnan kanssa. Erityisopettajan erityispedagogista osaamista hyödynnetään tarpeen niin vaatiessa.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatukseen hakeminen ja aloituskäytännöt Ristijärvellä

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, käynnistyy varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteistyö. Yhteistyön tavoitteena on aikaansaada lapselle mahdollisimman pehmeä laskeutuminen kotihoidosta varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatusta haetaan kirjallisesti varhaiskasvatushakemuksella. Varhaiskasvatuspaikkaa on haettava 4kk ennen toivottua aloitusajankohtaa. Huoltajan nopean työllistymisen yhteydessä hakuaika on 2vko tietyin rajoituksin. 3-vuorohoidon järjestäminen voi viedä sen 4kk.

Varhaiskasvatusvastaava ottaa yhteyttä varhaiskasvatusta lapselle hakeneeseen huoltajaan. Huoltajien kanssa sovitaan pehmeästä laskusta varhaiskasvatukseen tutustumiskäyntien avulla. On merkityksellistä, että lapsella on aikaa tutustua hoitopaikkaansa rauhallisesti ja turvallisesti huoltajan kanssa. Tutustumiskäynnit sovitaan huoltajien kanssa ja niitä voi olla niin monta kuin lapsen yksilöllinen tarve vaatii. Varhaiskasvatushenkilöstö pyrkii siihen, että tutustumiskäynneillä olisi paikalla aina sama lapsen tulevan lapsiryhmän lähiaikuinen, jotta lapsi kiinnittyy jo tutustumiskäynnillä johonkin aikuiseen. Huoltaja tuo tutustumiskäynnille täytetyn esitietolomakkeen varhaiskasvatusta varten. Esitietolomaketta täsmennetään tutustumiskäynnin yhteydessä, jos tarvetta on.

Tapaamisen aikana huoltajille kerrotaan päiväkodin käytänteistä ja arjesta. Huoltajat kertovat lapsesta, hänen vahvuuksistaan, mieltymyksistään, tärkeistä asioista, peloista ja hänen tavoistaan toimia eri arjen tilanteissa. Myös mahdolliseen tuen tarpeeseen liittyvät asiat keskustellaan jo aloitusvaiheessa alustavasti.

Tutustumiskäynneillä annetaan tilaa huoltajien kysymyksille. Varhaiskasvatuksen aloittaminen päättää perheessä myös tietyn elämänvaiheen ja voi sisältää huoltajissa huolta ja kysymyksiä, herkkyyksiäkin. Yhdessä jutellen käydään läpi huoltajia askarruttavat kysymykset.

Vuorovaikutuksessa korostuu sensitiivinen ja kuunteleva työote. Pyritään aikaansaamaan mahdollisimman kiireetön hetki tutustumiseen ja yhteiseen keskusteluun. Henkilöstön avoin, kannustava ja arvostava kohtaaminen on yhteistyön kannalta merkittävää.

Varhaiskasvatuksen alussa lapselle annetaan hänen tarvitsemansa tuki. Pyritään siihen, että alkupäivinä lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan paikalla olisi mahdollisuuksien mukaan aina sama tuttu aikuinen. Myös huoltajia tuetaan ja sovitaan heidän kanssaan millaista tietoa he päivän aikana haluavat lapsesta saada. Muutama pieni viesti tai kuva huoltajan puhelimeen on merkittävä osa yhteistyötä aloitusvaiheen aikana.

Käytänteet lapsen vaihtaessa päiväkotiryhmää

Kun lapsi vaihtaa varhaiskasvatusryhmää Silmuilta Saukoille, järjestetään tiedonsiirtopalaveri, jossa lapsen aikaisemmat varhaiskasvatussuunnitelmat ja lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen näkökulmasta merkittävät asiakirjat sekä lapsen ajankohtaiset tiedot siirtyvät Silmujen ryhmästä Saukkojen ryhmään. Palaverissa on paikalla molempien ryhmien varhaiskasvatuksen opettaja sekä tarvittaessa lapsen huoltajat. Jos lapsi siirtyy toimintakauden alussa, tiedonsiirto tapahtuu keväällä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointikeskustelussa. Jos lapsi siirtyy toimintakauden aikana, siirtopalaveri järjestetään erikseen. Tarvittaessa siirtopalaveriin kutsutaan mukaan lapsen tukea toteuttavan yhteistyöverkoston jäsenet.

Silmujen varhaiskasvatuksen opettaja täyttää siirtyvästä lapsesta ”Silmuilta Saukoille”-lomakkeen, jossa on keskeiset tiedot lapsesta, hänen tavoistaan, mieltymyksistään. Tiedonsiirtopalaverissa lomakkeeseen kirjataan myös tukitoimet, joita lapsen kanssa käytetään. Huoltajalle kerrotaan mitä tietoja lapsesta siirtyy Saukoille ryhmän vaihtuessa.

Käytänteet lapsen siirtyessä toisen kunnan varhaiskasvatukseen

Kun lapsi muuttaa toiselle paikkakunnalle Ristijärven varhaiskasvatuksen tehtävänä on huolehtia lapsen tulevalle varhaiskasvatusyksikölle tiedot lapsesta ja hänen tuen tarpeesta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Varhaiskasvatuksesta otetaan yhteyttä lapsen uuteen varhaiskasvatusyksikköön ja sovitaan aika tiedonsiirtopalaverille. Tarvittaessa siirtopalaveriin kutsutaan mukaan lapsen tukea toteuttavan yhteistyöverkoston jäsenet.

Siirtyvästä lapsesta täytetään tiedonsiirtolomake uutta varhaiskasvatusyksikköä varten.

Lomakkeeseen kirjataan keskeiset tiedot lapsesta, hänen tavoistaan, mieltymyksistään sekä tukitoimet, joita lapsen kanssa käytetään. Tiedonsiirtolomakkeen lukemalla ja allekirjoittamalla huoltajat antavat luvan siirtää lapsen aiemmat varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lapsen kasvun,

kehityksen ja oppimisen kannalta merkitykselliset asiakirjat lapsen uuteen varhaiskasvatussyksikköön. Lapsen asiakirjat toimitetaan uuteen päiväkotiin joko huoltajan mukana, tiedonsiirtopalaverin yhteydessä tai postitse.

Käytänteet lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tiedonsiirron merkitys korostuu, sillä Ristijärvellä esiopetus järjestetään perusopetuksen alaisuudessa koulun tiloissa.

Varhaiskasvatus täyttää jokaisesta esiopetukseen siirtyvästä lapsesta ”viskarista eskariin”-lomakkeen. Lomake käydään läpi huoltajien kanssa. Huoltajat lukevat lomakkeen ja kirjaavat omat huomionsa. Allekirjoittamalla lomakkeen huoltajat antavat suostumuksensa siihen, että varhaiskasvatuksesta siirretään lomakkeen tiedot perusopetukseen. Tuen tarpeessa olevien lasten osalta tiedonsiirto lupa koskee myös lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista koskevia muita merkityksellisiä dokumentteja (lausunnot, arviot).

Perusopetus kutsuu koolle tiedonsiirtopalaverin, jossa on edustus varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta. Tiedonsiirtopalaverissa käydään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti lasten asiat, jotta esiopetus saa mahdollisimman hyvät esitiedot siirtyvistä lapsista.

Tuen tarpeessa olevien lasten tiedonsiirtopalaverit ovat henkilökohtaisia ja sen koolle kutsujana toimii varhaiskasvatus. Tiedonsiirtopalaveriin osallistuu huoltajien, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen edustuksen lisäksi lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen näkökulmasta merkitykselliset monialaisen yhteistyöverkoston jäsenet

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatustlain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatustlain 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri.

Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen luuo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajattelua.

Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Ristijärvellä huoltajat nostavat varhaiskasvatuksen tärkeimmiksi arvoiksi tasa-arvoisuuden, yksilöllisyyden, kuulluksi ja nähdyksi tulemisen, suvaitsevaisuuden, luottamuksellisen ja rehellisen yhteistyön sekä kiireettömyyden. Myös tavoitteellinen pedagoginen toiminta ja leikki nousi arvokyselyssä esille.

Lapset nostavat päiväkotipäivän tärkeimpänä asiana esiin kaverit ja leikin sekä sen, ettei kiusata eikä kukaan jää yksin.

Yksilöllisyys nousi esille henkilökunnan arvopohjakeskustelussa. Jokainen lapsi nähdään yksilönä. Henkilökunta pyrkii pääsemään sisään jokaisen lapsen yksilölliseen maailmaan mikä edellyttää henkilöstöltä lapsen tuntemista ja aitoa kiinnostusta häntä kohtaan. Lapsi kohdataan huomioiden hänen yksilölliset tarpeensa.

Yksilöllisyys huomioidaan myös huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutus ja jokaisen perheen yksilöllinen kohtaaminen nähdään tärkeänä. Huoltajat kohdataan aidosti ja kuunnellen.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten

havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Ristijärven varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys perustuu lapsilähtöisyyteen ja lasten osallisuuteen. Lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jonka ajatuksilla ja ideoilla on merkitystä.

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan varhaiskasvatuksen toiminnan järjestämistä lapsia kuullen ja lasten mielipiteet huomioiden. Lasten omille ideoille ja ajatuksille annetaan tilaa ja mahdollistetaan lasta toteuttamaan niitä varhaiskasvatuksessa aikuisen opastamana ja ohjaamana. Toiminnan suunnittelussa henkilöstön vahva osaaminen näkyy kykynä nostaa lasten ideoista ja ajatuksista nousseet teemat keskiöön, joiden pohjalle tavoitteellista varhaiskasvatustoimintaa rakennetaan.

Lasten osallisuus tarkoittaa sitä, että lapset nähdään aktiivisina toimijoina oman ryhmänsä jäseninä. Lasten ajatuksia ja mielipiteitä varhaiskasvatuksen arjessa kuunnellaan. Lapsille annetaan mahdollisuus vaikuttaa. Lapsi nähdään ja hyväksytään omana itsenään ja mahdollistetaan eri keinoin hänen ymmärretyksi tulemisensa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi.

Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys.

Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua.

Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet,

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Ohjattu toiminta ja leikki tasapainoisena ja monipuolisena kokonaisuutena tukee lasten kasvua, kehitystä ja oppimista.

Leikki on merkittävä ja merkityksellinen osa lasten päiväkotipäivää. Henkilöstö on aktiivisesti mukana lasten leikeissä auttamalla, ohjaamalla, opastamalla, rikastuttamalla leikkiä ja luomalla leikkiin uusia merkityksiä. Ohjattu toiminta pitää sisällään kaikki oppimisen alueet. Teemat ohjattuun toimintaan ovat lähtöisin lasten maailmasta ja kiinnostuksen kohteista. Yhteinen leikki ja ohjattu toiminta rakentuu ammattitaitoisen henkilöstön toimesta sellaiseksi, että se vastaa lasten yksilöllisiin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin.

Varhaiskasvatuksen arjen toistuvat tilanteet (pukemis-, ruokailu-, ja perushoitotilanteet sekä siirtymätilanteet) nähdään arvokkaina kasvun, kehityksen ja oppimisen näkökulmasta.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa,

opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja

katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen

taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa monenlaisissa oppimisympäristöissä kehittävät ajattelun ja oppimisen taitoja. Mahdollisuuksien mukaan poistutaan päiväkodin ympäristöstä uusiin oppimisympäristöihin.

Ajattelu ja oppiminen

Henkilöstö luo varhaiskasvatukseen kiireettömän ilmapiirin mikä mahdollistaa lapselle aikaa ihmetellä asioita. Lapsen omalle oivaltamiselle ja oppimiselle jätetään tilaa. Lapsi saa käyttää leikeissään ja muussa toiminnassa omaa luovuuttaan ja mielikuvitustaan. Lasten kysymyksille on tilaa ja henkilöstöllä on aikaa vastata niihin sekä etsiä vastauksia yhdessä lasten kanssa. Positiivinen ja kannustava ilmapiiri tukee lasta ja antaa mahdollisuuden myös epäonnistua ja kokeilla uudestaan.

Jokaisella lapsella on oma salaperäinen maailma, jonne henkilöstö yrittää päästä sisälle. Lapsen äärelle aidosti pysähtyy. Lapsi opetellaan tuntemaan ja hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa vastataan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Varhaiskasvatuksessa lapsi toimii aktiivisesti lapsiryhmän jäsenenä. Yhteisöllisyys ja osallisuus koostuu ryhmän lasten ja henkilöstön välisestä vuorovaikutuksesta, yhdessä tekemisestä ja olemisesta, sekä lapselle henkilökohtaisesti merkittävistä suhteista. Ryhmään pyritään henkilöstön tuella ja ohjauksella rakentamaan luottamuksellinen ilmapiiri, jossa koetaan yhteenkuuluvuutta ja turvallisuuden tunnetta

Kauniit käytöstavat, toisen kaunis kohtaaminen ja toisen huomioon ottaminen ovat varhaiskasvatuksessa keskeisiä harjoiteltavia asioita. Kuuntelemisen taitoa ja kykyä ymmärtää toisen näkökulmaa sekä asettumista toisen asemaan harjoitellaan päivittäin varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa. Ristiriitatilanteet pyritään ratkaisemaan restoratiivisesti Mini Verso -sovittelun avulla. Kiusaamistilanteisiin puututaan varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisy suunnitelman (liite 2) mukaisesti.

Henkilöstön vastuulla on, että jokainen lapsi, ikä- ja kehitystaso huomioiden, pääsee kertomaan omia ajatuksiaan ja mielipiteitään. Kaikkia kuunnellaan ja erilaiset mielipiteet hyväksytään sekä opetellaan toimimaan jokaisen mielipide huomioon ottaen ja kompromisseja tehden.

Suomalaiseen kalenterivuoteen liittyvät juhlaperinteet huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa ilman vakaumuksellisia piirteitä. Juhlat tehdään arjessa näkyväksi esim. kattauksiin ja koristeluihin ja

osana toteutettavan toiminnan teemoja. Eri kulttuureista jaetaan tietoa lasten mielenkiinnonkohteiden mukaisesti.

Eri kulttuuritaustaiset lapset huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa huoltajien kanssa yhteistyössä sovitulla tavalla. Lapsen arki pyritään rakentamaan siten, että hänellä on mahdollisuus oman kulttuuritaustansa esille tuomiseen ja omien kulttuuriperineteiden ylläpitämiseen. Lapsen oma kulttuuritausta on ryhmässä näkyvillä.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lasten vahvuudet ja uudet opitut taidot. Lasten omatoimisuustaitojen kehittymiselle annetaan tilaa. Samalla kannustetaan lasta pyytämään apua sitä tarvitessaan. Turvallinen ympäristö ja turvalliset ihmissuhteet sekä positiivinen kannustaminen mahdollistavat uusien taitojen oppimisen

Varhaiskasvatuksessa lapset harjoittelevat tunne- ja turvataitoja. Lapsen kuulluksi tulemistä ja tunteiden näyttämistä kunnioitetaan. Henkilöstö auttaa lapsia havaitsemaan ja tiedostamaan tunteita sekä sitä, millaisia kehollisia reaktioita eri tunteet saavat ihmisissä aikaiseksi. Pohditaan myös, miten tunne voi johtaa tekoihin. Henkilöstö sanoittaa tunteita lapselle, jotta hän oppii niitä nimeämään. Kaikille tunteille on tilaa ja mitään tunnetta ei tarvitse hävetä tai pelätä.

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten taitoja ja rohkeutta puolustaa erimielisyystilanteissa. Lapsia rohkaistaan tuomaan esille, jos he kokevat tai näkevät kiusaamista. Lapsia vastuutetaan huomioimaan leikeissä se, että kukaan ei jäisi yksin. Lapsia ohjataan kunnioittamaan toisten kehorauhaa. Lapsia ohjataan kääntymään turvallisten aikuisten puoleen, jos kokevat pelkoa tai ahdistusta vuorovaikutustilanteissa.

Lapset otetaan ikätasoisesti mukaan keskusteluun, kun mietitään päiväkodin sääntöjä ja sopimuksia. Näin lapset pääsevät osallisiksi omaan arkeensa liittyviin päätöksiin. Yhdessä sovittuja sääntöjä ja sopimuksia on helpompi noudattaa.

Säännölliset retket uusiin oppimisympäristöihin (esim. lähimetsä, lähiympäristö) kehittävät lasten taitoja toimia turvallisesti ja tarkkaavaisesti liikenteessä sekä toimia vastuullisesti ja luontoa kunnioittaen metsässä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla mm. kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Monilukutaito muodostuu kuvanlukutaidosta, numeraalisesta lukutaidosta, medialukutaidosta ja peruslukutaidosta.

Kuvanlukutaidon harjaannuttaminen pitää sisällään mm. sarjakuvat, kuvakirjat, muistipelit, sadutuksen ja kuvittamisen. Peruslukutaitoja harjaannutetaan lauluin, loruin ja riimitteilyin. Sanavarastoa kartutetaan nimeämällä asioita. Äänteet, tavut, sanat ja niiden tutkiminen ja ääneen lukeminen ovat osa peruslukutaidon harjaantumista. Numeerinen lukutaito harjaantuu tutkimalla muotoja, luokittelemalla, sarjoittamalla, pelaamalla numeropelejä ja harjoittelemalla lukujonotaitoja. Medialukutaitoja harjoitellaan kirjoja sekä sanoma- ja aikakauslehtiä tutkimalla, tabletin, puhelimen ja internetin käyttöä harjoittelemalla sekä tutustumalla elokuvaan, musiikkiin ja digitaalisiin peleihin.

Ristijärven sivistystoimen tieto- ja viestintäteknisessä strategiassa medialukutaito kuvataan seuraavasti. Medialukutaitoon tutustutaan yhdessä mediaa uteliaasti ihmetellen ja ennakkoluulottomasti kokeillen sekä leikkien. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin medioihin, mediavälineisiin ja mediasisältöihin arjessa. Median tarinoihin eläydytään ja niitä käsitellään oman ilmaisun keinoin. Median tuottaminen on leikinomaista ja kokeilevaa yhdessä tekemistä, joka samalla rohkaisee lapsia luovaan itseilmaisuun. Mediaa käytetään apuna, kun tutkitaan yhdessä lasten kanssa ympäristöä, etsitään tietoa lapsia kiinnostavista kysymyksistä tai viestitään yhteisistä asioista. Viestinnässä tarpeellisia taitoja, vuorovaikutusta ja toisten huomioimista, harjoitellaan arjessa. Kokemisen ja tekemisen lomassa opetellaan turvalliseen ja vastuulliseen mediavälineiden ja -sisältöjen käyttöön yhdessä aikuisen kanssa.

Digitaalinen osaaminen

Ristijärven kunnan sivistystoimen tieto- ja viestintätekninen strategia on käytössä varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa.

Strategian tarkoitus on ohjata tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntämistä lasten ja nuorten oppimisen tukena tarjoten laadukasta tieto ja viestintäteknologian opetusta. Tieto ja viestintätekninen osaaminen nähdään säännöllisenä ja monipuolisena osana arjen toimintoja. Tahtotila on, että tieto- ja viestintäteknologiset välineet ovat ajan vaatimalla tasolla. TVT-opetuksen jatkumo varhaiskasvatuksesta perusopetukseen takaa sen, että perusopetuksen päättyessä jokaisella oppilaalla on jatko-opinnoissa ja tulevaisuuden työelämässä tarvittavat tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet.

Tieto- ja viestintäteknisellä osaamisella edistetään lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. TVT-aidot sisältyvät useisiin laaja-alaisen osaamisen sekä oppimisen alueisiin. Tieto- ja viestintäteknologiaa kehitetään niin, että se on luonteva osa varhaiskasvatuksen arkea. Lapsi nähdään aktiivisena toimijana, joka kokeilee ja hyödyntää tieto- ja viestintäteknologiaa yhdessä henkilöstön ja ryhmän kanssa. Henkilöstön tehtävänä on ohjata lapsia turvalliseen teknologian käyttöön, sanoittaa toimintaa, keskustella, tutkia ja tehdä yhdessä lasten kanssa. Kaikkien arjen teknisten ratkaisujen ihmettely ja pohtiminen, tutkiminen ja kokeileminen turvallisesti on osa varhaiskasvatuksen arkea.

Lähtökohtana toiminnassa on lasten omat mielenkiinnon kohteet. Lasten henkilökohtaisiin vasuihin kirjataan myös pedagogisena dokumentointina heidän omat kiinnostuksen kohteensa ja edistymisensä tv-taidoissa. Lapsi voi kuvata myös itse omia töitään digitaaliseen kansioonsa. Varhaiskasvatuksessa on toimivat langattomat verkkoyhteydet ja teknologialaitteet ja henkilöstön osaamisesta pidetään huolta mahdollistamalla heille tieto- ja viestintäteknologista koulutusta.

Esimerkkejä TVT-opetuksesta varhaiskasvatuksessa

Silmujen ryhmässä TVT-toiminta on yhdessä tutkimista ja asioiden nimeämistä, saduttamista ja niistä keskustelemista, kuvien katselua ja musiikin kuuntelua, toiminnan dokumentoimista kuvin ja videoin, laitteisiin tutustumista yhdessä aikuisen kanssa, piirustussovellusten käyttöä ja oman äänen nauhoittamista.

Saukkojen ryhmässä yhdistetään tv-taitoja monipuolisesti arjen eri tilanteisiin. Leikkiä, musiikkia, omia tuotoksia, näytelmiä tallennetaan kuvin ja videoiden. TVT-laitteita käytetään tiedon etsimiseen, oppimispelien pelaamiseen ja QR-koodien avaamiseen.

Digitaalisuutta ja tieto- ja viestintäteknologista osaamista kehitetään näkyväksi ja luontevaksi osaksi päiväkodin arkea. Jokaiselle lapselle luodaan mahdollisuus ikä- ja kehitystaso huomioiden tutustua tieto- ja viestintäteknologisten laitteiden käyttöön monipuolisesti ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Lapsilla on ohjattuna käytössä tabletti tietokoneita. Tabletteja käytetään mm. tiedon etsimiseen, asioiden tutkimiseen, valokuvaamiseen, elokuvien tekemiseen, taitoja kehittävien pelien pelaamiseen, QR-koodien avaamiseen, mikroskooppien käyttöön sekä pedagogiseen dokumentointiin. Viskari-ryhmässä käytetään blue-bot robotteja ohjelmoinnin alkeiden harjoitteluun. Seikkailuleikkejä rikastuttamaan on hankittu radiopuhelimia.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Lapset nähdään aktiivisina toimijoina ja heille annetaan mahdollisuus ideoida ja itse toteuttaa omia suunnitelmiaan esim. askarteluissa ja leikeissä. Aikuinen on mukana auttamassa ideoiden toteuttamisessa ja välineiden hankkimisessa. Lapset otetaan tietoisesti osallisiksi toiminnan suunnittelua. Lapsia rohkaistaan ideoimaan toimintaa ja kertomaan rohkeasti mielipiteitään. Lasten ajatuksia ja ideoita kuunnellaan arvostaen kaikissa arjen tilanteissa. Lapsille järjestetään tilanteita, joissa he saavat ideoida yhdessä esim. porinapiirit ja lasten kokoukset. Henkilöstö kirjaa lasten ajatukset ylös.

Varhaiskasvatushenkilöstön ammattitaito näkyy toiminnan suunnittelemisessa siten, että lasten omat ideat ja ääni tulevat mahdollisimman paljon kuulluksi ja toiminnassa näkyväksi. Näin jokainen lapsi pääsee vaikuttamaan ja saa kokemuksia vaikuttamisesta arkeensa. Kuulluksi tuleminen ja vaikuttamisen mahdollisuus vahvistavat demokratian toteutumista varhaiskasvatuksessa.

Lapset osallistuvat toiminnan arviointiin iän ja kehitystasonsa mukaisesti. Porinapiirit ja lasten kokoukset antavat jokaiselle mahdollisuuden kertoa miltä asiat ja yhteinen tekeminen on tuntunut. Peukku-, hymiö- tai tunnelämpömittariäänestykset ovat helppo ja nopea tapa kartoittaa

tuntemuksia. Yksittäisten lasten kanssa arvioidaan toimintaa kahden kesken haastatteluin, sadutuksen avulla ja mitä pidät päiväkodista-pelin avulla.

Puhumattomien lasten kohdalla henkilöstöllä on merkittävä rooli havainnoida lasta ja tehdä tulkinnat hänen toiveistaan ja mielenkiinnon kohteista. Myös arvioiminen perustuu havainnointiin.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

Päiväkoti Saukonsilmun toimintakulttuuri pohjautuu varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen arvopohjaan sekä paikalliseen arvopohjaan. Toiminta on lakien ja asetusten mukaista sekä valtakunnalliset suositukset huomioivaa.

Varhaiskasvatushenkilöstö tiedostaa toimintakulttuurin merkityksen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäjänä. Johtaja edistää toimintakulttuurin kehittämistä. Henkilöstöllä on yhteinen vastuu lapsen edun mukaisen toimintakulttuurin luomisessa.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyytteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita.

Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskuntoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa,

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

[Ristijärvellä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogisia keskusteluja. Pedagogisten keskustelujen sisällöt nousevat kulloisenkin lapsiryhmän tarpeesta.](#)

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Toimintakulttuurin kehittämistarpeita mietitään yhdessä henkilöstön kanssa syksyllä suunnittelupäivän yhteydessä.

Edellytys toimintakulttuurin kehittämiseksi, on löytää arjessa aikaa yhteiselle suunnittelu- ja arviointityölle sekä pedagogiselle keskustelulle. Pedagogisella keskustelulla edistetään inklusiivisen toimintakulttuurin kehittymistä sekä kehitetään pedagogisia työtapoja. Tiimipalaverit pyritään toteuttamaan kunkin ryhmän osalta kerran viikossa. Tiimipalavereissa suunnitellaan toimintaa ja arvioidaan toiminnan onnistumista yksittäisten lasten ja koko lapsiryhmän näkökulmasta. Tiimipalavereissa käydään myös yksittäisten lasten kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvät keskustelut. Henkilöstön yhteiset suunnittelupäivät toteutetaan kerran syksyllä ja kerran keväällä. Syksyllä suunnitellaan tulevaa toimintakautta ja aiheet nousevat lapsiryhmän tarpeesta. Keväällä keskitytään edellisen kauden arviointiin ja sen pohjalta nousseisiin muutostarpeisiin sekä tulevan toimintakauden linjauksiin. Toimintakauden aikana pidetään tarpeen mukaan henkilöstön iltapalavereja, joiden sisällöt kumpuavat varhaiskasvatuksen sen hetkisestä tarpeesta.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisestä vastaa varhaiskasvatuksen vastaava. Kehittämisen lähtökohdaksi on lapsen etu ja varhaiskasvatustoiminnan järjestäminen siten, jokaisen lapsen hyvinvointi ja oppiminen mahdollistuu kokonaisvaltaisesti. Jokainen varhaiskasvatushenkilöstöön kuuluva on vastuussa omasta hyvästä toimintakulttuurista edistävistä ja kehittävästä työotteesta työyhteisössä.

Kehityskeskustelut ovat merkittävä väline varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisessä. Varhaiskasvatusvastaavan kehityskeskustelun pitää sivistyspäällikkö. Varhaiskasvatusvastaava toteuttaa henkilöstön kehityskeskustelut kerran vuodessa. Kehityskeskusteluissa varhaiskasvatusvastaava arvioi henkilöstön kanssa mm. asetettujen ammatillisten tavoitteiden saavuttamista työyhteisössä ja työssä suoriutumista. Kehityskeskustelussa suunnitellaan henkilökohtaisia tavoitteita ja koulutustarpeita seuraavalle vuodelle. Kehityskeskusteluissa henkilöstöllä mahdollisuus kertoa omia näkemyksiään työtehtävistään, niissä suoriutumisestaan, ammatillisista mielenkiinnon kohteistaan sekä ammatillisista tulevaisuuden suunnitelmistaan työelämässä. Kehityskeskusteluissa on mahdollista täsmentää kunkin roolia työyhteisössä, vastuita sekä työnjakoa. Kehityskeskustelujen tavoitteena on yhteisymmärrys esimiehen ja henkilöstön välillä liittyen jokaisen omaan työskentelyyn työyhteisön jäsenenä. Keskustelu on tärkeä kanava molempipuolisen palautteen saaminen ja antaminen.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Henkilöstö on tärkein suunnannäyttävä lapsille asiallisessa ja toiset huomioon otavassa ja kunnioittavassa vuorovaikutuksessa. Henkilöstön työpaikkakäyttäytyminen on ammatillista sekä toisia arvostavaa ja kunnioittavaa. Henkilökunta näyttää esimerkkiä omalla käytöksellään millaista on ystävällinen ja toiset huomioon ottava käyttäytyminen sekä toisen ihmisen kaunis kohtaaminen. Henkilöstö kiinnittää huomiota yhteisissä keskusteluissa vallitsevaan ilmapiiriin, jotta lapsille rakentuu malli rakentavasti keskustelevista aikuisista.

Henkilöstöllä on vastuu oman työnsä kehittämisestä ja arvioinnista. Ammatillisen tietoisuuden ylläpitäminen edellyttää henkilöstöltä jatkuvaa itsearviointia. Henkilöstö tuo rohkeasti esiin omia koulutustarpeitaan johon esimiestasolla pyritään vastaamaan. Hankittu tieto ja osaaminen jaetaan työyhteisössä keskustellen sekä sisäisen työpaikkakoulutuksen muodossa.

Varhaiskasvatuksessa henkilökuntaa rohkaistaan ja kannustetaan kokeilemaan uusia työ- ja toimintatapoja. Tärkeänä nähdään hyväksi havaittujen lasten kasvua, kehitystä ja oppimista tukevien toimintatapojen jakamista muulle henkilöstölle.

Lasta kannustetaan kokeilemaan uusia toimintatapoja. Epäonnistumiset nähdään oppimiskokemuksina ja lasta rohkaistaan yrittämään uudestaan. Henkilöstö aktiivisesti etsii ja testaa erilaisia lapsen ikä- ja kehitystasoon sopivia arvioinninvälineitä lapsiryhmässä, jotta lapset saadaan luontevasti osalliseksi varhaiskasvatuksen toiminnan arviointia

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Henkilöstön tehtävänä on päivittäin havainnoida lasten keskinäistä toimintaa leikeissä ja muissa päiväkodin tilanteissa. Henkilöstöllä on silmää nähdä mitä leikki tarvitsee lähteäkseen kehittymään. Henkilöstö muokkaa lasten tarpeista lähtöisin päiväkodin tiloja (mahdollisuuksien mukaan) leikkiä tukevaksi. Henkilöstö auttaa lapsia rakentamaan itse leikkiä ja tarttuu lasten ideoihin rikastuttaen leikkiä välineistöllä. Välineistöä toteutetaan lasten kanssa luovasti itse. Välineitä hankitaan taloudellisten resurssien mukaan lisää. Henkilöstö käyttää mielikuvitustaan muokaten olemassa olevaa välineistöä kulloiseenkin leikkiin sopivaksi. Henkilöstö kiinnittää huomiota siihen, että leikkivälineet ovat lapsen saatavilla ja lapsi tietää mitä leikkivälineitä voi pyytää henkilöstöltä.

Lapsia kannustetaan leikkiin. Leikki nähdään merkityksellisenä osana lasten varhaiskasvatuspäivää. Leikkiin ohjaaminen ja leikkitilanteissa opastaminen on tärkeä osa henkilöstön päivittäistä työtä. Lasten leikkiä ja leikin dynamiikkaa havainnoidaan päivittäin. Leikkiville lapsille ja henkilöstölle annetaan leikkirauha. Henkilöstö ei tarpeettomasti keskeytä lasten leikkiä. Rauhallisella ja leikkiä kunnioittavalla käytöksellä aikuiset turvaavat sen, että lapset saavat keskittyä leikkiin ja nauttia siitä häiriöttömästi.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Osallisuuden kokemuksia vahvistetaan kehittämällä lasten, henkilöstön ja huoltajien mahdollisuuksia vaikuttaa varhaiskasvatustoiminnan kehittämiseen ja arvioimiseen. Osallisuuden kokemusta vahvistaa lasten ja huoltajien aito ja arvostava kohtaaminen. Jokaisen varhaiskasvatusyhteisön jäsenen myönteinen kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemus nähdään merkittävänä ja siihen aidosti pyritään.

Varhaiskasvatus on tasavertaista ja yhdenmukaista. Varhaiskasvatusta koskevat periaatteet ovat jokaisen asiakasperheen kohdalla yhteneväiset. Yhteneväisyys ei kuitenkaan tarkoita samanlaisuutta, vaan palvelu peruseriaatteiden sisällä voi olla hyvinkin erilaista jokaisen asiakasperheen yksilölliset tarpeet huomioiden.

Lapsi nähdään yksilöllisesti yhteisön jäsenenä. Henkilöstöllä on velvollisuus luoda sellainen ilmapiiri, että jokainen tuntee kuuluvansa joukkoon. Näin toimien yhteisöllisyys, yhteenkuuluvuuden tunne ja lasten keskinäinen tasa-arvo vahvistuu. Varhaiskasvattajat sitoutuvat suvaitsevan ja positiivisen ilmapiirin luomiseen, jossa jokaisella lapsella on paikka varhaiskasvatuksessa juuri sellaisena kuin hän on.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Suomalainen kulttuuriperinne huomioidaan kalenterivuoden aikana tapahtuvien juhlien esille nostamisena ja niistä keskustelemisena lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden. Lasten mielenkiinnon mukaan tutkimme muita kulttuureja, kieliä ja tapoja toimia. Ymmärrystä siitä mitä kulttuuri käsitteenä on ja sen eroavaisuuksista, haetaan keskustelussa, joissa keskiössä on lasten omien perheiden kulttuurit. Omista perheistä laajennetaan kulttuuriajattelua koskemaan suomea ja suomalaisuutta. Lasten kiinnostuksen kohteiden mukaisesti tutkimme muiden maiden ja

kansojen kulttuureita. Päämääränä kulttuurien moninaisuuteen perustuvassa keskustelussa on, että lapset mieltävät kulttuurin ja omat tavat toimia jokaisen oikeudeksi. Jokaisella on oikeus omaan kieleen, kulttuuriin ja katsomukseen.

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan eri kulttuuritaustasta tulevat lapset suunnittelemalla toimintaa yhteistyössä huoltajien kanssa. Jokaisen lapsen kulttuuri näkyy varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa yhteisesti sovitulla tavalla.

Kielen osaamisella on keskeinen merkitys yhteiskuntaan kuulumisella. Ryhmässä tutustutaan lasten mielenkiinnon kohteiden mukaisesti vieraisiin kieliin. Viskariryhmässä lapset tutustuvat englannin kieleen mm. värien, lukumäärien ja tervehdysten muodossa.

Lasta rohkaistaan aktiivisuuteen kaikissa kielenkäytön tilanteissa yksilölliset tuen tarpeet huomioiden. Jokaiselle lapselle varmistetaan mahdollisuus saada äänensä kuuluviin ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Henkilöstö rohkaisee lasta keskusteluun ja oman mielipiteen ilmaisemiseen. Lapselle annetaan riittävä aikaa ja mahdollisuuksia kielenkäyttötilanteisiin. Lasta ohjataan kunnioittamaan toisen kertomaa. Kerrontataitoja vahvistetaan tietoisesti erilaisen toiminnan avulla.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan fyysisen aktiivisuuden suositukset, joiden mukaan alle kouluikäisten lasten päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa, joka koostuisi kevyestä liikunnasta, reippaasta ulkoilusta sekä vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Suositusten mukaan yli tunnin istumisjaksoja tulee välttää ja lyhyempiäkin paikallaanoloja tauottaa lapselle mielekkäällä tavalla. Varhaiskasvatuksessa ulkoillaan päivittäin aamu- ja iltapäivällä.

Mahdollisuus rauhoittumiseen ja lepoon tarjotaan jokaiselle lapselle päivittäin lounaan jälkeen. Myös muina aikoina lapsella on oikeus siirtyä rauhalliseen tilanteeseen, jos ympäristö kuormittaa häntä. Henkilöstön avulla yhdessä mietitään millaisen toiminnan parissa ja missä tilassa rauhoittuminen tuntuu hyvältä.

Varhaiskasvatus pyrkii vaikuttamaan siihen, että päiväkodissa tarjottava ruoka on varhaiskasvatuksen ruokailusuositusten mukaista. Huoltajille suunnatussa kyselyssä nousi esiin lapsille tarjottava laadukas ravinto. Vuoropuhelua Attendon valmistuskeittiön kanssa käydään

säännöllisesti. Tavoitteena on tarjota mahdollisimman monipuolista, terveellistä ja ravitsevaa ruokaa. Pyrimme siihen, että ruuan tarjolle aseteltu sekä ruokailuhetket ovat ruokailusuositusten mukaisia. Merkityksellistä on ruuan kaunis esille laitto ja positiivinen, kannustava ja kiireetön ruokailuilmapiiri. Jokainen lapsi saa itse vaikuttaa annoksen kokoon ja siihen, kuinka paljon mitään ruokaa haluaa. Ruokailuissa lapsia ohjataan tunnistamaan nälkä ja ottamaan sopivasti ruokaa ruokahävikin vähentämiseksi.

Varhaiskasvatuksessa laaditaan lapsen lääkehoitosuunnitelma. Kun lapsi tarvitsee pidempi- tai lyhyempikestoista lääkehoitoa, täytetään siitä lääkehoitosuunnitelma. Lääkehoitosuunnitelmaan kirjataan perusteellisesti lapsen lääkehoitoon liittyvät asiat yhteistyössä huoltajien kanssa. Lääkehoitokoulutusta henkilöstölle annetaan tarvittaessa lastenpoliklinikan kuntoutusohjaajan toimesta.

Attendon kiinteistössä, jossa Päiväkoti toimii, on koko kiinteistön yhteinen pelastussuunnitelma, joka on laadittu yhteistyössä pelastusviranomaisten ja yksiköiden turvallisuusvastaavien kanssa. Varhaiskasvatusvastaava toimii päiväkodin turvallisuusvastaavana ja huolehtii että turvallisuussuunnitelmat, henkilöstön ensiapu- ja ensisammutustaidot ovat ajan tasaiset ja järjestää tarvittaessa lisäkoulutusta. Kiinteistöhuolto vastaa ensisammutusvälineistön saatavuudesta ja huollosta.

Ristijärven varhaiskasvatuksen toimenpiteet kiusaamisen ehkäisemiselle on varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus,

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Lapsiryhmien toimintaa pyritään jakamaan pienryhmiin ja porrastamaan mahdollisimman paljon, jotta aikaan saadaan kiireetön ja rauhallinen ilmapiiri. Pienemmissä ryhmissä lapset saavat paremmin äänensä kuuluviin, joutuvat odottamaan vähemmän aikaa vuoroaan ja saavat aikuisen huomiota enemmän. Pienempi ryhmä päivän toiminnoissa palvelee jokaisen lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista.

Päiväkodin fyysisiä tiloja muokataan mahdollisuuksien mukaan vastaamaan lapsiryhmän tarpeita ja erilaisia toimintoja. Lasten toiveita ja ajatuksia kuunnellen muokattu oppimisympäristö motivoi leikkiin ja yhteiseen toimintaan. Piha-alue nähdään oppimisen ja pedagogisen toiminnan oppimisympäristönä siinä missä päiväkodin sisätilat. Lähiympäristöä ja metsää käytetään oppimisympäristönä mahdollisuuksien mukaan.

Psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön laatua tarkastellaan päivittäin kiinnittämällä huomiota lasten keskinäisiin, henkilöstön keskinäisiin sekä lasten ja henkilöstön keskinäiseen vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksen tulee olla sellaista, että lapsi uskaltaa olla oma itsensä ja toimia hänelle luontaisella tavalla ilman painetta ja kohtuutonta jännitystä.

Henkilöstöllä on aikaa lapselle ja hänen tarpeilleen. Lapselle annetaan tukea ja läheisyyttä kannustaen häntä rohkeasti omatoimisuuteen. Lohdutusta on saatavilla ja henkilöstö suhtautuu lasten lohdutuksen tarpeeseen sensitiivisesti. Jokainen lapsi kohdataan yksilöllisesti varhaiskasvatuspäivän aikana.

Varhaiskasvatuksen arki on säännönmukaista. Säännönmukainen ja strukturoitu päivän kulku tuo turvaa lasten päivään ja vähentää levottomuutta. Yhteisesti lasten kanssa sovitut säännöt ja sopimukset luo turvallisuutta. Henkilökunta kykenee luomaan ja muuttamaan toimintatapoja, jotka palvelevat lasten tarpeita ja vastaavat muuttuviin tilanteisiin

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustuksen mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen aikana kerrotaan kohdassa 1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen nivelvaiheessa tehtävästä yhteistyöstä kerrotaan kohdassa 2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen oppimisen polkua. Huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä lapsen tuen aikana kerrotaan luvussa 5.2 Yhteistyö tuen aikana.

⁹⁵ Varhaiskasvatustuksen laki 7 ja 22 §

⁹⁶ Varhaiskasvatustuksen laki 7 §

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustuksen laki 7 §

Keväällä 2022 huoltajille suunnatun kyselyn mukaan, yhteistyö kodin ja varhaiskasvatuksen välillä nähdään hyvin merkityksellisenä. Yhteistyön lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin osalta huoltajat näkevät onnistuneena. Sen lisäksi, että huoltajat tulevat tietoisiksi oman lapsensa kasvun, kehityksen ja oppimisen asioista sekä hänen varhaiskasvatuspäivänsä tapahtumista, he haluavat säännöllistä tietoa varhaiskasvatuksesta kokonaisvaltaisesti.

Huoltajat arvostavat varhaiskasvatuksen ja kodin yhteisiä tapahtumia sekä varhaiskasvatuksen juhlia, joita he toivovat varhaiskasvatuksen toteuttavan enemmän.

Varhaiskasvatus tekee jatkuvaa kehittämistyötä, jotta kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyö olisi sujuvaa ja varhaiskasvatuksen rooli yhteistyössä huoltajien kanssa olisi aloitteellinen ja aktiivinen. Pyrkimyksenä yhteistyön kehittämisessä on vastata paremmin huoltajien toiveisiin kokonaisvaltaisesta ja säännöllisestä tiedottamisesta sekä mahdollistaa huoltajien keskinäinen verkostoituminen nykyistä paremmin.

Varhaiskasvatuksessa otetaan käyttöön syksyllä 2022 Wilma-järjestelmä. Käyttöönoton tavoitteena on kehittää varhaiskasvatuksen ja huoltajien välistä tiedonkulkua ja nykyaikaistaa asiakirjakäytänteitä sähköiseen muotoon.

Monialainen yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Tästä voit lukea lisää luvussa 5.2 Yhteistyö tuen aikana sekä liitteenä olevasta lapsen tuen malli Kainuussa- asiakirjasta.

Yhteistyötä tehdään ja jatkuvasti kehitetään myös paikallisten järjestötoimijoiden kanssa kuten Ristijärven vanhempainyhdistys, kyläyhdistys sekä Mannerheimin lastensuojeluliiton Ristijärven paikallisyhdistys.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Pedagogista dokumentointia toteutetaan lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Pienten lasten kanssa henkilöstön rooli korostuu asioiden ja tunteiden sanoittajana, kun esim. menneisiin tapahtumiin, tilanteisiin ja asioihin palataan. Henkilöstön rooli korostuu myös pienten lasten kokemusten ja tunteiden havainnoinnissa, jotta heidän näkökulmansa tulee esille myös varhaiskasvatuksen arvioijan roolissa.

Päiväkodin toimintaa valokuvataan tableteilla. Kuviin palataan lasten kanssa. Lasten kanssa muistellen eletään uudelleen kuvien avulla mitä olemme yhdessä kokeneet. Lapset palaavat miettimään tunnelmaa, mitä tehtiin, miltä tuntui. Joitakin kuvia voidaan tulostaa osaksi lapsen kasvun kansiota ja lapsiryhmien pedagogisen dokumentoinnin seinää. Kuviin voidaan palata ja keskustella niistä myöhemminkin.

Lapset piirtävät päiväkodin toimintaa omiin vihkoihin/kansioihin. Kuvien valmistumisen jälkeen lapset kertovat ryhmässä toisille mitä piirsivät ja myös sen mitä asioita haluavat kuvasta kertoa. Omien tuotosten esittely on myös oiva väline kerrontataitojen vahvistamiselle.

Sadutusta käytetään myös pedagogisen dokumentoinnin välineenä. Sadutus on yhteisöllisyyteen ja vuorovaikutukseen kannustava kertomiseen ja kuuntelemiseen perustuva menetelmä. Lapsi kertoo vapaasti syntyvää kertomusta, satua tai tarinaa ja kuuntelija kirjaa sanatarkasti ylös kuulemansa. Saduttamisen apuna voidaan käyttää kuvaa, esinettä, yhteistä kokemusta, lapsen kokemusta, mitä tahansa. Lasten kertomat sadut luetaan lapsiryhmässä.

Lasten kanssa pidetään liki päivittäin porinapiirejä/tuumaustaukoja joissa tunnustellaan yleistä ilmapiiriä ja kuunnellaan mitä kullakin lapsella on sydämellään. Samoja tuumaustaukoja käytetään hyväksi myös erilaisen toiminnan arvioimisessa esim. peukkumittarin ja tunnelämpömittarin avulla. ”Mitä pidät päiväkodista”-peliä käytetään myös pedagogisen dokumentoinnin välineenä.

Jokaisen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen polusta kerätään dokumentit kasvunkansioon. Myös huoltajat täyttävät lapsen kanssa kasvunkansiota. Kasvunkansio sisältää esim. valokuvia, piirustuksia, havaintolomakkeita, haastatteluja ja sadutuksia. Yksittäisen lapsen kanssa pidetyt porinatuokiot kirjataan ylös osaksi kasvunkansiota.

Ryhmien toiminta kirjataan viikoittain toimintakarttaan. Tiimipalaverissa käydään yhteenveto edellisen viikon toiminnasta, lapsihavainnoista, niin ryhmä kuin yksilötasolla. Huomiot kirjataan toimintakarttaan, jotta säilyy tallessa dokumentti mitä on tehty ja mitä havaintoja toiminnasta on saatu.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat

käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhauseleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on

oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Ristijärven varhaiskasvatuksessa leikki nähdään tärkeänä ja leikille on tilaa. Leikki saa näkyä ja kuulua. Toiminnan suunnitteluun jätetään väljyyttä, jotta se mahdollistaa leikkialoitteet.

Henkilöstö pyrkii kaikessa toiminnassa huomioimaan kiireettömyyden. Lapsen varhaiskasvatuspäivän kaikissa tilanteissa pyritään toimimaan siten, että kiireettömyyden tuntu säilyy. Lapsella on mahdollisuus opetella uusia asioita rauhassa ja kiireettömästi.

Siirtymätilanteissa lapselle annetaan aikaa suoriutua yksilöllisesti. Leikkiville lapsille ja leikkiville aikuisille mahdollistetaan leikkirauha.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten

non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisiä kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokierroon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenvuorokierroksen leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan

esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun

vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa.

Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Ristijärven varhaiskasvatuksessa oppimisen alueet ohjaavat henkilöstöä pedagogisen toiminnan suunnittelussa yhdessä lasten kanssa. Eri oppimisen alueet luovat kokonaisuuden, josta nostetaan teemoja lasten mielenkiinnonkohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan sujuvasti siten, että lapsen oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista toteutuu.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustavan mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

⁹⁹ Varhaiskasvatustalaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielineen sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romanisyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää

johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Suomi toisena kielenä eli S2-opetus varhaiskasvatuksessa tarkoittaa monikielisille lapsille annettavaa suomen kielen tavoitteellista, jatkuvaa ja säännöllistä opetusta. Tavoitteena S2-opetuksessa on lisätä lapsen taitoa kommunikoida suomen kielellä erilaisissa tilanteissa.

Suomea toisena kielenä puhuvan lapsen varhaiskasvatukseen kiinnitetään erityistä huomiota. Lapsi tarvitsee aikaa tutustua rauhassa uuteen päiväkotiin ja ihmisiin ja päästä sisälle hänelle aivan vieraaseen kieliympäristöön ja kulttuuriin. Lapsen tulee tuntea olonsa turvalliseksi, jotta uuden kielen oppiminen voi alkaa. Niinpä on hyvä, että lapsen kanssa toimii alkuun vain yksi ns. lähiaikuinen.

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan, että monikielisten lasten huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö vaatii erityistä huomiota. Kasvatusyhteistyötä rakennetaan yhdessä huoltajien kanssa heidän kulttuuriaan kunnioittaen. Huoltajien kanssa keskustellen rakennetaan yhteinen ymmärrys siitä, miten lapsen oma kulttuuri huomioidaan varhaiskasvatuksessa ja miten suomen kieltä lähdetään opettamaan. S2-opetuksen myötä lapsi tulee myös tietoiseksi suomalaisesta kulttuurista. Huoltajien kanssa yhdessä sovituin tavoin lapsen oma kulttuuri tehdään näkyväksi varhaiskasvatuksessa.

Opetuksen lähtökohtia ovat lapsilähtöisyys, toiminnallisuus ja leikki. Opetuksessa huomioidaan lapselle ominaiset tavat toimia ja tutkia maailmaa. S2-opetuksen on oltava systemaattista ja jatkuvaa. Opetuksen lähtökohtana ovat lapsen kehitystaso ja tausta sekä sosiaaliset, motoriset ja kognitiiviset taidot. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen suomen kielen kuuntelemisen, ymmärtämisen, puhumisen sekä lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan yhteistyössä huoltajien kanssa millä tavoin S2-opetusta varhaiskasvatuksessa annetaan. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös millä tavoin lapsen oma äidinkieli huomioidaan lapsiryhmän toiminnassa. Huoltajille kerrotaan varhaiskasvatuksen merkityksestä lapsen suomen kielen oppimisessa. Säännöllinen varhaiskasvatukseen osallistuminen tukee lapsen suomen kielen oppimista. Vanhempien vastuulla on huolehtia, että lapsi osallistuu säännöllisesti varhaiskasvatukseen. Suunnitelmaan kirjataan S2-opetuksen vastuut. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista käytetään vahvasti tukena S2-opetuksen suunnittelemisessa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa käytetään tarvittaessa tulkkipalvelua, jotta yhteinen ymmärrys huoltajien kanssa löydetään.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden.

Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Kaikki lapset tarvitsevat tukea kasvussaan, kehityksessään ja oppimisessaan. Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan tarvitsemaansa tukea varhaiskasvatuksessa yksilöllisen tarpeensa mukaisesti heti, kun tuen tarve huomataan. Oikea-aikainen, yksilöllinen ja lapsen tarpeiden mukainen tuki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Lapsella on oikeus saada tukea viipymättä ja varhaiskasvatuksella on velvollisuus antaa lapselle hänen tarvitsemansa tuki heti kun tuen tarve huomataan.

Jokaisen lapsen yksilöllisiin ja erilaisiin tarpeisiin vastataan joustavin järjestelyin lapsen omassa ryhmässä inklusiivisen toimintakulttuurin mukaisesti, edistäen lasten osallisuutta ja oppimista. Jokainen lapsi on oman ryhmänsä aktiivinen toimija. Ryhmän jäsenenä toimiessaan ja omat vahvuudet tunnistamalla lapsi saa positiivisia oppimiskokemuksia ja kasvaa, kehittyy sekä oppii omaan tahtiinsa. Ryhmässä toimimalla jaetaan asioita ja kokemuksia sekä tunnetaan yhteenkuuluvuutta.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

Ristijärven varhaiskasvatuksessa lapsi sijoitetaan yksilölliset tarpeet huomioiden siihen ryhmään mikä palvelee hänen kasvuaan, kehitystään ja oppimistaan parhaiten. Tukea tarvitsevien lasten erituen tasot toteutetaan lapsen omassa päiväkotiryhmässä.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

[Ristijärven varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävä on havainnoida lasta varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa ja havaita varhaisessa vaiheessa tuen tarve. Vastuu lapsen havainnoinnista ja huolen puheeksi ottamisesta kuuluu henkilöstöstä jokaiselle. Varhaiskasvatuksen opettajan](#)

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

vastuulla on vastata siitä, että lapsi saa päiväkotiryhmässään yksilöllistä tukea. Tukea annetaan lapselle viipymättä eikä tuen saaminen edellytä diagnooseja tai asiantuntijalausuntoja. Lapsi on oikeutettu saamaan myös tarvitsemansa apuvälineet tuen tarpeen mukaan.

Varhaiskasvatusvastaavan velvollisuutena on huolehtia, että työntekijämitoituksessa on huomioitu tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä joko pienentämällä ryhmäkokoja tai lisäämällä henkilöstöresurssia.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa edellyttämällä tavalla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen ja tukitoimenpiteiden suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Ristijärvellä varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut toteutetaan ostopalveluna. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut kohdennetaan osa-aikaisena palveluna tukea tarvitseviin lapsiin tasapuolisesti. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen ja tukitoimenpiteiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja arvioimiseen tarvittaessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa tukea lapsikohtaisesti ja ryhmäkohtaisesti työskennellen lasten kanssa sekä yksilöllisesti että pienryhmässä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista hyödynnetään henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan lapsen varhaiskasvatuskeskusteluun sekä varhaisen tuen tiimiin. Jos varhaiskasvatuksen erityisopettaja on estynyt osallistumasta kyseisiin keskusteluihin, on varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla tuoda keskusteluissa esiin varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulma.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Kun varhaiskasvatuksessa huomataan lapsen kasvussa, kehityksessä, oppimisessa tai terveydessä tuen tarvetta, käynnistyy varhaiskasvatuksessa tukiprosessi viipymättä. Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä jokaisella on velvollisuus ottaa oman lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa puheeksi, jos huomaa lapsen kasvussa, kehityksessä, oppimisessa tai terveydessä huolta.

Lapsen tuen tarvetta pohditaan tiimipalaverissa, johon osallistuu mahdollisimman moni lapsen ryhmän henkilöstöstä. Tiimissä keskustellaan lapsen tilanteesta ja esille tulleesta huolesta ja jaetaan kokemuksia sekä huomioita. Ammatillinen yhteistyö ja kuulluksi tuleminen on tärkeää, että jokainen lapsen kanssa työskentelevä pääsee kertomaan omat kokemuksensa ja huolenaiheet.

Huoltajien kanssa tehtävä kasvatusyhteistyö on tärkeä osa lapsen tuen suunnittelua ja toteutusta. Huoltajat ovat mukana lapsen tuen suunnittelussa ja heitä kuunnellaan lapsensa asiantuntijoina. Tiimipalaverin jälkeen huoltajien kanssa käydään keskustelu heränneestä huolesta. Huoltajille kerrotaan varhaiskasvatushenkilöstön huomiot liittyen lapsen tuen tarpeeseen. Huoltajille annetaan tilaa kertoa omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan.

Tuen tarpeen yksityiskohtaisen järjestämisen vuoksi järjestetään nopealla aikataululla joko varhaiskasvatuskeskustelu tai kutsutaan koolle varhaisen tuen tiimi. Varhaisen tuen tiimiin ja vasukeskusteluun kutsutaan monialaisen yhteistyöverkoston jäsenet, jotka huoltaja kokee tarpeelliseksi kutsua. Huoltajille annetaan tietoa siitä, ketä tahoja on mahdollista kutsua. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista hyödynnetään tarvittaessa.

Varhaiskasvatuskeskustelu perustuu avoimeen ja luottamukselliseen keskusteluun. Tilanne voi aiheuttaa huoltajissa herkkyyksiä, joten tämä luonnollisesti huomioidaan keskustelussa. Lapsen tilannetta käydään kokonaisvaltaisesti läpi kuunnellen jokaisen tahon näkökulmat. Erittäin merkityksellisiä ovat huoltajien näkökulmat ja se, miten he kokevat tuen tarpeen näkyvän kotona. Huoltajien kanssa yhteistyössä sovitaan tukitoimet lapselle varhaiskasvatukseen ja mietimme miten lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tuetaan varhaiskasvatuksen kanssa yhteneväisesti myös kotona. Varhaiskasvatuksen opettajan perehdyttää lapsen ryhmän kasvattajat keskustelussa/tiimissä sovittuihin asioihin. Jokaisella lapsen ryhmän kasvattajalla on velvollisuus toteuttaa varhaiskasvatusta ryhmässä siten, että se vastaa lapsen tarpeita ja tuki

varhaiskasvatuksessa toteutuu. Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on seurata, että varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat ja huolehtia siitä, että tuen toteutumista arvioidaan säännöllisesti.

Monialainen yhteistyö ja varhaisen tuen tiimi

Ristijärven varhaiskasvatus tekee yhteistyötä monialaisen yhteistyöverkoston kanssa. Näin lapsi saa hänen yksilöllisen tarpeensa mukaisen tuen mahdollisimman kattavasti ja oikea-aikaisesti. Yhteistyökäytänteet on kuvattu tarkemmin liitteenä olevassa Lapsen tuen malli Kainuussa -asiakirjassa.

Varhaisen tuen tiimi on uusi toimintamalli, jolla turvataan lapselle mahdollisimman varhainen ja oikea-aikainen monialainen tuki riippumatta siitä missä Kainuun kunnassa hän asuu.

Varhaisen tuen tiimi kokoontuu mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsen tuen tarpeen ilmetyä. Varhaisen tuen tiimin vahvuutena on, että perheelle annetaan moniammatillista tukea varhaisessa vaiheessa. Tiimin tehtävänä on antaa neuvoja ja tukea perheen arkeen ja haasteisiin. Yhdessä tiimin kanssa mietitään tavoitteet ja suunnitelmat perheen tueksi. Perhe on aktiivisesti mukana suunnitelman tekemisessä.

Varhaisen tuen tiimi voi kokoontua ennen kuin lapsi on aloittanut varhaiskasvatuksessa tai varhaiskasvatuksen aikana. Varhaisen tuen tiimi kokoontuu tarvittaessa. Tiimin voi kutsua kokoon kuka tahansa lapsen monialaisen yhteistyöverkoston toimija (esim. neuvola, perheneuvola, perhetyö, varhaiskasvatus, lastensuojelu, perhetyö) joka havaitsee tuen tarpeen.

Varhaisen tuen tiimiin kuuluu edustus useista lapsen kasvua, kehitystä, oppimista ja terveyttä/hoitoa tukevista verkostosta. Perhe osallistuu itse oman tiimin valintaan. Tiimiä suosittleva taho kertoo perheelle varhaisen tuen tiimin toiminnasta sekä kertoo perheelle esimerkkejä ketä tiimiin voi osallistua. Varhaisen tuen tiimin kokoonpano vaihtelee lapsen tuen tarpeesta riippuen.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensä tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista,

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Eriyinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Eriyistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Eriyinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Eriyinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Eriyisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kolmitasoista tukea. Kolmitasoisien tukien koostuu yleisestä tuesta, tehostetusta tuesta ja erityisestä tuesta. Jokaisella tuen tasolla tuki muodostuu pedagogisen-, rakenteellisen- ja hoidollisen tuen muodoista. Tarkemmat esimerkit tuen muodoista löytyy liitteenä olevasta Lapsen tuen malli Kainuussa-asiakirjasta.

Yleinen tuki

Yleinen tuki on ensimmäinen tuen muoto. Yleinen tuki on osa laadukasta peruspedagogiikkaa ja se kuuluu kaikille lapsille. Yleisessä tuessa huomioidaan lapsen yksilölliset erot kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa. Lapsen kasvun ja kehityksen haastaviin vaiheisiin suhtaudutaan ymmärtäen ja hyväksyen. Tuen tarpeen tunnistaminen perustuu henkilöstön vahvaan pedagogiseen osaamiseen. Kun tuen tarve huomataan, siihen vastataan viipymättä. Yleinen tuki on lyhytkestoista ja vaikuttavuudeltaan matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen.

Yleinen tuki on aktiivista lapsen tukemista ryhmässä, oppimisympäristön muokkaamista ja toimintatapojen kehittämistä. Yleinen tuki toteutetaan yksittäisillä pedagogisilla ratkaisuilla ja tukitoimilla pyrkien vaikuttamaan lapsen tilanteeseen ja tuen tarpeeseen mahdollisimman varhain.

Tehostettu tuki

Lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista tuetaan tehostetusti, kun yleisen tuen toimet eivät riitä. Tehostettu tuki sisältää yleisen tuen muodot mutta on vaikuttavuudeltaan voimakkaampaa, säännöllisempää ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Lapsi voi tarvita tukea usealla kehityksen osa-alueella. Tehostettu tuki aloitetaan heti tarpeen niin vaatiessa ja sitä jatketaan niin kauan kuin tarvetta on. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut otetaan käyttöön lapsen kohdalla mahdollisimman pian tuen tarpeen ilmettyä.

Lapsen tuki voi alkaa suoraan tehostetun tuen tasolta. Tehostetussa tuessa korostuu suunnitelmallisuus. Tuki suunnitellaan lapselle yksilöllisesti yhdessä huoltajien, lapsen ryhmän kasvattajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tehostettu tuki perustuu monialaiseen yhteistyöhön, joten mukana tukea suunnittelemassa ja toteuttamassa on asiantuntijoita monialaisesta yhteistyöverkostosta.

Eriyinen tuki

Kun yleinen ja tehostettu tuki eivät riitä varhaiskasvatuksen on tarjottava lapselle yksilöllisesti suunniteltua erityistä tukea. Eriyinen tuki on kaikista vahvin tuen muoto varhaiskasvatuksessa ja sitä tarjotaan lapselle, jolla on jatkuvan yksilöllisen tuen, ohjauksen ja opetuksen tarve tai tuen tarvetta usealla kehityksen osa-alueella. Eriyisessä tuessa voivat käytössä olla kaikki tuen muodot. Tuki voidaan aloittaa tarpeen niin vaatiessa erityisen tuen tasolta. Eriyistä tukea saa lapsi, jolla on sairaus, vamma, kehityksen viivästyminen tai muu merkittävästi toimintakykyä ja oppimista alentava tuen tarve. Eriyinen tuki on jatkuvaa ja kokoaikaista. Eriyinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista.

Jos lapselle suositellaan pidennettyä oppivelvollisuutta, varhaiskasvatus informoi lapsen tilanteesta perusopetusta jo varhaisessa vaiheessa. Pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle perusopetuksen tulee tehdä erityisen tuen päätös viisivuotiaana.

Tehostetun ja erityisen tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa korostuu varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaaminen ja sitä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteiden osastot osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁵ Varhaiskasvatustilanne 15 e §

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystuot, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

Kun Ristijärven varhaiskasvatuksessa havaitaan lapsen tuen tarve, käynnistyy tukiprosessi viipymättä. Lapsen tarvitsema yksilöllinen tuki suunnitellaan lapsen varhaiskasvatuskeskustelussa tai varhaisen tuen tiimissä, riippuen siitä kumpi lapsen yksilöllinen tuen tarve huomioiden on vaikuttavampi polku rakentaa tukea.

Lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan varhaiskasvatuksessa annettava tuen taso, tuen muodot ja toimintatavat. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös muut huoltajien ja monialaisen yhteistyöverkoston kanssa sovitut asiat. Yleisen tuen suunnitelmaan kirjataan mitä tukea lapsi saa ja mitä menetelmiä tuen antamisessa käytetään. Suunnitelmaan kirjataan vastuhenkilöt tuen antamisesta. Suunnitelmaan kirjataan myös suunnitelman arviointiajankohta.

Tehostetussa ja erityisessä tuessa korostuu tuen suunnittelu ja verkostoyhteistyö. Tehostetun ja erityisen tuen suunnitelmalliset toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelmaan kirjataan mitä tuen toteuttamistapoja lisätään, mitä olemassa olevia tukimuotoja vahvistetaan sekä mitä uusia tukimuotoja otetaan käyttöön. Suunnitelmaan kirjataan, milloin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkastetaan. Suunnitelmaan kirjataan myös monialaisen

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

yhteistyöverkoston jäsenten vastuut. Kun lapsen tuki muuttuu tai päättyy, päivitetty tai lopetettu tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran vuodessa.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa voidaan arvioida kuitenkin niin usein, kun lapsen yksilöllinen tarve edellyttää tai lapsen tarpeen muuttuessa. Arviointi tapahtuu ennalta sovitusti ja mukana arviointipalaverissa on ennalta sovittu monialainen yhteistyöverkosto. Lapsen tuen toteutuminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelmaan kirjataan myös mitä jatkotoimenpiteitä sovitaan.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen arviointiin¹³⁷.

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Ristijärven kunnan hallintosäännön mukaisesti päätöksen lapsen tehostetusta ja erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatusvastaava. Ennen hallintopäätösmenettelyä tapahtuu tuen tarpeen tunnistamisen prosessi, joka sisältää keskustelut lapsen ryhmän henkilöstötiimin, huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Hallintopäätös lapsen tuesta tehdään, vaikka huoltajat suhtautuisivat asiaan kielteisesti. Huoltajilla on valitusoikeus päätöksestä. Hallinnollinen päätös lapsen tuesta voidaan panna täytäntöön ilman lainvoimaa eli mahdollinen huoltajien tekemä valitus päätöksestä ei estä päätöksessä mainittujen tuen muotojen käyttöönottoa varhaiskasvatuksessa mikä on lapsen oikeusturvan kannalta merkityksellistä. Valitukset lapsen tuen hallintopäätöksestä osoitetaan Ristijärven kunnanhallitukselle.

¹⁴⁵ Varhaiskasvatustilain 15 e §

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Ristijärvellä ei tarjota vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustavaa varhaiskasvatuspalvelua.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Varhaiskasvatushenkilöstö arvioi säännöllisesti paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista, tavoitteita ja sisällön sekä toimintatapojen muuttamisen tarvetta yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa.

Yksilötason arviointia eli lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointia suoritetaan kerran vuodessa tai niin usein kuin lapsen yksilöllisestä tarpeesta tuleva tarve edellyttää. Tukea tarvitsevien lasten kohdalla varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arvioiminen on tiheämpää.

Lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehdään kirjauksia pitkin toimintakautta: esim. miten tavoitteet ovat toteutuneet, huoltajien kanssa arjen keskusteluissa esille tulleet asiat ja jo saavutetuista tavoitteista. Pitkin toimintakautta tehdyt kirjatukset käydään läpi huoltajien kanssa varhaiskasvatussuunnitelman arviointikeskustelussa, jonka alustava ajankohta sovitaan varhaiskasvatuskeskustelussa.

Varhaiskasvatussuunnitelman arviointikeskustelussa käydään kokonaisvaltaisesti läpi, miten varhaiskasvatukselle annetut tavoitteet on saavutettu, jatketaanko samoilla tavoitteilla, mitkä tavoitteet eivät ole enää ajankohtaisia, mitä uusia toimintatapoja lisätään, mitä vanhoja poistetaan ja millä tavoitteilla jatketaan. Tavoitteiden toteutuminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

¹⁴⁷ Varhaiskasvatustilain 24 §

Yksikkö/kuntatason arvioinnin työkaluna käytetään *Kansainvälisen koulutuksen arviointikeskuksen* julkaisemaa Varhaiskasvatuksen laadun perusteet ja suositukset sekä laatuindikaattorit - asiakirjaa sekä Ristijärven varhaiskasvatuksen arvioinnin vuosikelloa.

Lasten yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien valmistuttua, kirjataan ryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Ryhmä kohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjataan perustiedot ryhmän toiminnan kannalta merkittävistä asioista ja työmenetelmistä sekä koonnit lasten varhaiskasvatussuunnitelmista sekä toimenpiteet yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Ryhmävasun toteutumista arvioidaan maaliskuussa ja lasten yksilöllisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut tavoitteet arvioidaan toukokuun loppuun mennessä.

Henkilöstö sitoutuu tekemään kuukausittain itsearviointia omasta toiminnastaan. Itsearviointia käsitellään esimiehen kanssa vuosittain kehityskeskustelussa.

Ryhmät arvioivat kuukausittain, miten toiminta on vastannut lasten varhaiskasvatuksen tarpeisiin. Arviointi tapahtuu tiimipalaverissa ja kuukausittaisesta arvioinnista tehdään koonti ryhmävasun liitteeksi. Yhteisen arvioinnin ja esille nousseiden kehittämistarpeiden pohjalta muokataan mm. toimintatapoja, ympäristöä ja saatavilla olevia materiaaleja siten, että toiminta vastaa paremmin lasten tarpeisiin. Sovitut toimenpiteet kirjataan osaksi ryhmävasua.

Henkilöstö huomioi ja havainnoi aktiivisesti lapsia päiväkodin arjessa. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia arvioida varhaiskasvatoimintaa ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti erilaisin pedagogisen dokumentoinnin muodoin. Ryhmät toteuttavat pedagogista dokumentointia oman suunnitelman mukaisesti. Lapset osallistuvat oman varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen täyttämällä huoltajan avustuksella lomakkeen, jossa kartoitetaan lapsen omaa näkökulmaa varhaiskasvatukseen.

Huoltajat pääsevät mukaan varhaiskasvatuksen arviointiin osallistumalla lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arvioimiseen sekä kasvunkansion rakentamiseen. Huoltajille järjestetään syksyllä vanhempainilta. Asiakastytyväisyyskysely toteutetaan kahden vuoden välein.

Varhaiskasvatus kehittää systemaattisesti omaa toimintaansa ottamalla isompia kokonaisuuksia käsittelyyn 2–3 vuoden välein, jolloin kehittämistyölle jää tarvittavasti aikaa. Huoltajat ja lapset osallistetaan varhaiskasvatuksen kehittämiseen keräämällä heiltä tietoa kehittämistyön tueksi.

Kansallisen tason arviointiin Ristijärvi osallistuu vastaamalla kunnan varhaiskasvatukselle osoitettuihin kyselyihin.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

8. Liitteet